

KANNAOIG

Imbourc'h

Kelaouenn *Emglev An Tiegezhioù* niv. 74 Genver - C'hwevrer 2012 Priz : 3€

Galloud an Arc'hant 1/3

Marv Danielle Mitterrand, intañvez da François Mitterrand, bet prezidant gall e-pad 14 vloaz, e miz Du 2011, en deus graet d'ar gelaouennerion skrivañ meur a bennad diwar he fenn, ha peurgetket komz eus al levrioù bet skrivet ganti, en o zouez *“Le livre de ma mémoire”*. Hemañ, bet embannet e 2007, a zo o paouez bezañ adembannet evit an degouezh hag ez eus anv ennañ evel-just eus he buhez gant he gwaz, dreist-holl pa oa e penn ar Republik c'hall.

Lennet em eus darn eus ar pennadoù-se, ha notennet un nebeut arroudoù kavet enno hag a hañvale din bezañ deurus, dre ma c'hellfent displegañ lod arvezioù eus an enkadenn-bed a ziwaskomp bremañ.

Bez' e lennan gant unan : “Gant o donedigezh e penn ar galloud e miz Mae 1981 e soñje ar re vMitterrand e oa tu dezho seveniñ ar “baradoz” war an douar, met, evel an holl bolitikerion tizhet ganto “lein ar galloud”, en devoa F. Mitterrand dic'hoarzh buan. Komprenet en devoa n'emañ ket ar Gwir C'halloud etre daouarn ar penn-stad.” *“Neuze a c'houlennen ouzh François, eme Danielle M., Perak, bremañ m'emañ ar galloud ganit, ne rez ket ar pezh ac'h eus azavet¹ ?”* “Bez' e responte din n'en devoa ket ar galloud da enebiñ ouzh ar Bank-bed, ouzh ar gevalaouriezh, hag ar frankizouriezh nevez. Gounezet en devoa ur gouarnamant, met neket ar galloud [...] Daoust hag un demokratiezh ez eo Frañs ? Ur c'halloudegezh-bed ? Henn lavarout a ran evel Gallez : kement-se holl n'en deus ster ebet”.

Deurus eo an anzavadennoù-mañ. Prouiñ a reont ne oa ket marteze ar prezidant an dudenn

¹ Azavet : *promis*

bouezusañ er prantad mitterrandat, hogen lod *“éminences grises”* a guzulier ampart anezhañ, hervez mennadoù ar vankerion vedelour a zaremprede un den evel Jacques Attali, e guzulier pennañ.

E-kerzh un emziviz prevez e dibenn e vuhez ha bet meneget gant *Le Courier International* eus an 13 a viz Ebrel 2000, e lavare F. Mitterrand :

“Bro-C'hall n'henn goar ket, hogen brezel a zo etrezomp hag ar Stadoù Unanet. Ur brezel dibaouez, armerzhel, ur brezel hep tud varv. [...] Ya, kalet-tre eo an Amerikaned, marlonk ez int, bez' e fell dezho kaout ur galloud diharz war ar bed. Ur brezel dizanv, ur brezel hollbadus, hep tud varv war wel, ha koulskoude ez eo ur brezel d'ar marv.

Pa veze lavaret gant F.Mitterrand e fell d'an Amerikaned “kaout ur galloud diharz war ar bed”, e tave war ar fed ned eo an Amerikaned nemet pezhioù gwezboell etre daouarn ur galloud all, hini an Arc'hant dizanv ha kantreer. Bez' emañ ar galloud-se etre daouarn ur c'hartell a familhoù nemeurveliek², hag an drase abaoe pell, peogwir e lavaras un deiz ar prezidant amerikan F. D. Roosevelt, ma oa bet e dad-you, Isaac Roosevelt, eil prezidant kentañ Bank New York, eus 1791 da 1796 : « Bez' e hanvez³ ur c'hartell bankel e-kreiz ar brasañ kreizennoù kellidoù⁴ hag a reol ar gouarnamant abaoe Andrew Jackson » (bet prezidant div wech etre 1829 ha 1837).

² Nemeurveliek : *oligarchique*.

³ Hanvezout : *exister*,

⁴ Kellidoù : *financier*,

Kalz a-raok F. D. Roosevelt, Thomas Jefferson⁵, 3vet prezidant ar Stadoù-Unanet, 1801-1809, a lavaras e 1802 : “*Mard eo aotreet un deiz gant ar bobl amerikan e vije reoliet war he moneiz gant arc’hantioù prevez, ar bankoù hag an ensavadurioù a vleunio en-dro dezho a ziberc’henno an dud eus pep perc’hentiezh, da gentañ dre ar monc’hwezh, da c’houde dre an enkil⁶, betek an deiz ma tihuno o bugale hep ti na toenn⁷, war an douar bet gounezet gant o zud. Ar galloud-se da vonañ⁸ a ranko bezañ tennet diouzh daouarn ar bankoù ha daskoret d’ar C’huntell⁹ ha d’ar Bobl, maz int perc’henn warnañ. Krediñ a ran ez eo an ensavadurioù bankel dañjerusoc’h evit hor frankizioù eget armeoù bras darev d’an emgann.*

Koulskoude ez eo pezh a c’hoarvezas pa voe mouezhiet d'al Lun 22 a viz Kerzu 1913, gant ar C’huntell amerikan, krouidigezh ar *Federale Reserve Bank*. Anavezet eo dreist-holl dre e anv berraet, da lavarout eo : *Fed*. Kalz tud a zo kendrec’het ez eo ar Bank Kreiz Amerika-se perc’hentiezh ar Stad kevreadel amerikan (USA). N’eo ket avat ! Perc’hentiezh un nebeut bankoù prevez bras ez eo, Bank ar bankoù ez eo. Ur gwir irienn a zo bet da orin e grouidigezh. Prientet e oa bet raklun ar *Fed* e 1910 gant c’hwec’h banker en em vodas e kuzh, e-pad nav devezh bennak, en enezenn Jekyll¹⁰, war aod Stad Georgia. Darev e oa ar raklun, ne c’hortoze e bennluskerion nemet ar c’houlz emsavus evit e ginnig da asant ar C’huntell ha kavet e voe tri bloaz war-lerc’h, pa voe ur Prezidant hollsentus ouzh o urzhioù : Woodrow Wilson, hag a zlee pep tra en e bignidigezh bolitikel da vistri Wall

⁵ Bez' e oa T. Jefferson ambilher ar re a soñje e oa ar gouarnamant gwellañ gant an nebeutañ a c’houarnamant a vije, d’ar geododourion o-unan da ziogetiñ gwarez gwirioù o amezieon ; enebet e oa ouzh Alexander Hamilton, ambilher ar vegennelourion : ar galloud etre daouarn ur vegenn tud sklerijennet, a vefe mui pe vui hor bedelourion a vremañ

⁶ enkil : *récession*.

⁷ Daou gantved war-lerc’h ez eo c’hoarvezet an dra-se gant enkadenn ar *subprimes*, pa voe sezizet ha gwerzhet tiez miliadoù a Amerikaned na c’hellent ket daskoriñ an arc’hant bet prestet dezho gant ar bankoù,

⁸ monañ : *émettre de la monnaie*.

⁹ Kuntell : *American Congress*,

¹⁰ Anv kentañ an enezenn a oa « Enez ar Somme ». Prenet e voe gant tiegezhioù bankerion pinvidik-mor (Rockefeller, Morgan, Crane, Gould...) a felle dezho bevañ e goudor ar selladoù ranell, ha ganto e voe advadezet « Jekyll » e 1886, ur bloaz war-lerc’h embannidigezh romant brudet Louis Stevenson : *Dr Jekyll and Mister Hyde* (un doare adenorfadur eus gwengel an Dr Faust) en devoa graet berzh-bras er bed angl-ha-saoz ha protestant. Tra iskis, an anv *Jekyll* a vefe saoznekadur an anv brezhonek *Jikel*, hervez Arzel Even, en e obereñ *Istor ar Yezhoù keltiek*, Mouladurioù Hor Yezh. Anv Brezhoned staliet e Bro-Saoz, goude bezañ aet da vrezeliñ da heul William The Conqueror.

Street. E dibenn miz Kerzu 1913, just a-raok Nedeleg, pa oa mall war ar gannaded distreiñ d’ar gêr evit adkavout o ziegezh evit gouel Nedeleg e teuas ar raklun dirak ar C’huntell, e-pad dalc’hvod¹¹ an noz. A-boan ma voe breutaet ma voe mouezhiet, en un doare farlotet a guzhe pal gwirion ar raklun, ha kaougantet¹² kerkent gant ar Prezidant W. Wilson en deiz war-lerc’h. Biskoazh ne oa bet mouezhiet ul lezenn pe un akt bennak e ken berr amzer gant ar C’huntell, seul vui ma kase da get pennad-skrid pouezusañ Bonreizh Amerika, sinet e Philadelphia e 1717, hag a zezveneg bepred (pennad 1, kevrenn 8, § 5) e perzheno¹³ d’ar C’huntell da skeiñ moneiz ha da reoliañ e dalvoudegezh. Ur frazenn eus an “den enorus” John Pierpont Morgan, unan eus izili an irienn, a ziskouez mat-tre o doare da ober : “*N'em eus ezhom ebet eus ur breutaer a lavarfe din pezh am eus ar gwir da ober. Paeet e vez ganin evit ma lavaro din penaos ober ar pezh a fell din ober*”.

Daoust dezhañ bezañ ur bank prevez en deus ar *Fed* an unwerzh¹⁴ war ar c’hrouiñ moneiz er Stadoù Unanet, ha prestet e vez ar moneiz-se war gampi d’ar Stad. N’en deus ket ar *Fed* da respont war ar pezh a ra, na da ziskouez kontoù, na da leuniañ diskleriadurioù-bloaz. Kement-se en deus kaset Antony Sutton (ha tud all evel Edward Griffin, Eustace Mullins...), bet kelenner war an armerzh e Skol-veur Stad Kalifornia e Los Angeles, hag imbourc’her e Skol-veur Stanford, da ren un enklask titouret mat war an amrealioù¹⁵ flodus o deus kaset Kuntell Amerika da vouezhiañ ul lezenn he deus deroet ar Stadoù Unanet, staget penn kil ha troad, d’o bankerion. Emañ al levr a skrivas Antony Sutton war an afer-se, *The Federal Reserve conspiracy* (embannet e 1995 en USA) o paouez bezañ troet e galleg gant Pierre Maze, hag embannet e Breizh gant Editions Terre Nouvelle, 29590 Lopereg, gant an talbenn *Le complot de la Réserve Fédérale*.

Moarvat en abeg d’an enkadenn gellidel e vez kavet meur a bennad war ar genroued diwarbenn skrapvrient¹⁶ ar gourbeliegezh¹⁷ moneizel US gant ar c’hartell bankel, ha darn a ra ivez ul liamm gant dibenn ar bed, diouganet gant lod,

¹¹ Dalc’hvod : *séance*.

¹² Kaougantet : *ratifié, confirmé*.

¹³ Perzhen da : *appartenir à*

¹⁴ Unwerzh : *monopole*.

¹⁵ Amrealioù : *agissements*,

¹⁶ Skrapvrient : *usurpation*.

¹⁷ Gourbeliegezh : *souveraineté*.

evit an 21 a viz Kerzu 2012. War ul lec'hienn anvet «*Morpheus*» da skouer, e vez lavaret deomp ez eo arabat klask dibenn ar bed gant ur c'halander Maya ringelennek ha faltaziek, hogen kentoc'h en iriennoù er c'hartell bankel. E 1913 e voe diazezet ar *Federal Reserve* evit ur c'houmanant 99 vloaz, ha d'an 21 a viz Kerzu 2012, pa sono daouzek taol hanternoz, e vo dibenn ar bed evit ar c'hartell bankel prevez. Pe e vo deuet a-benn da ziazezañ ur reizhiad-bed klok evit reoliañ moneiz an holl vroioù pe e

kollo ar c'hontroll klok-se. Klozañ a ra Frédéric Morin, an hini a sin ar pennad, evel-henn : kompren a reer e kenderc'h ar bankoù a-daolioù miliardoù dollaroù, filmoù ha steudadoù hollywoodiat, a gomz eus fin ar bed (evel an hini anvet 2012). Moarvat ez eo evit dec'hervel d'o flederion eus *Urzh Nevez ar Bed* e c'hell kement tra bezañ kollet d'an 21 a viz Kerzu, mar c'hwitjant war o zaol. *Da genderc'hel*

Donwal Gwenvenez

Galloudezh ar skinwel e diskar ar brezhoneg

Meur a abeg a zo bet da ziskar ha da steuziadur ar brezhoneg, ha da gentañ, dre ma n'eo ket mui bet abaoe pell, yezh ur stad dizalc'h, ha c'hoazh, mar bije bet chomet Breizh dizalc'h betek hiziv e vije bet ret dezhi kaout renerion gwir vroadelourion, mennet start da ober eus ar brezhoneg yezh o gouarnamant, yezh al lez dugel, yezh an amaezhiadurezh, en ur ger : yezh ar vuhez vroadel e Breizh, ar pezh ne oa ket, paz eo bet trec'het ar Vrezhoneg. Intret e oa bet ar gevredigezh vreizhat uhel gant ar galleg abaoe pell, adal ar mare ma tistroas e Breizh begennoù ar vroad, tec'het da Vro-C'hall dirak aloubidigezh ar vro gant an Normaned e derou an dekvet kantved. War-lerc'h un tregont vloaz bennak tremenet en harlu e tistroe konted ha mac'htierned Breizh gallekaet, ouzhpenn-se e oa bet a-wechoù dimezioù etre noblañsoù Breizh ha noblañsoù Bro-C'hall, hag an dra-se a greñvae c'hoazh levezon ar galleg e Breizh rak da heul ur bried gallez o tont da Vreizh e teue alies mitizhion ha mevelion c'hall a gomze galleg evel-just, hag ez eo evel-se en em stalias ar galleg e Breizh en un doare padus, e-touez ar begennoù, ha da c'houde, tamm-ha-tamm er vourc'hiziezh, ha da ziwezh er werin. Ar boaz-se, da ober dimezioù er-maez eus Breizh evit noblañsoù Breizh, ouzhpenn da zegas ar galleg e Breizh, a reas ne voe emberr nebeut a wad brezhon gant hon duged, pezh na viras ket gant lod anezho avat da c'houarn Breizh evel gwir Vrezhoneg, evel hon dugez Anna da skouer, a zifennas he Breizh evel ur gwir Vreizhadez.

Ar galloud dugel o vezañ ma oa staliet e Reter ar vro, Naoned, Roazhon, e voe gwarezet brezhonegva ar c'hornog diouzh re gontammadur ar galleg, hogen gallekaet ha romanekaet buan e voe maezioù ha kêrioù ar Reter na oant ket bet brezhonekaet penn-da-

benn, hag en un doare padus, a-raok drastadurioù an Normaned. Hogen pa gejas ar galleg gant kalon ar brezhoneg, evel ma kav ar c'halvez kalon ar c'hoad derv, goude bezañ lamet ar wignenn, ar gwenngoad, e paouezas da zistrujañ ar brezhoneg. Ne reas nemet displeberañ anezhañ e toleadoù ar brezhonegva nes dezhañ, oc'h ensilañ gerioù gallek ennañ hag o taskemmañ tamm pe damm an distagadur.

Petra oa ar galon vrezhonek-se ? Bez' e oa dreist-holl ur gevredigezh plouezel stank, start ha stabil, o bastañ hec'h-unan d'hec'h ezhommoù. Keit ha ma padfe divrall ar gevredigezh-se e padfe ar brezhoneg, skrivet e oa an dra-se er stered, hag ez eo bet evel-se e-pad kantvedoù, betek an eil brezel-bed koulz lavarout. Skol c'hall Jules Ferry ne oa ket bet ken noazus hag ar skol c'hall bremañ evit ar brezhoneg : da zaouzek vloaz e veze kuitaet ar skol gant ar vugale evit labourat en atant o zud pe kemer ur vicher hengounel en o metou, e-lec'h e veze komzet brezhoneg bemdez ; n'emañ ket mui kont evel-se bremañ.

Ha setu ma voe taget ar gevredigezh-se gant pezh a c'heller envel an arnevezouriezh, un arnevezouriezh ma ne oa ket bet prientet ar brezhoneg evit se. Da skouer, ne oa ket bet krouet e brezhoneg ar gerioù nevez, skiantel, kalvezoniel, a yae dre ret gant an arnevezouriezh-se, en diac'hin d'ar galleg, a heulie hep koll amzer emdroadur ar vuhez arnevez. Evel-se, hep ur brezhoneg azasaet ouzh ar bed nevez, evodet diouzh stok an eil brezel-bed, bet merket don-tre gant Stadoù Unanet Amerika, marc'h ambilh an arnevezouriezh, e teue da vezañ hor yezh, yezh an tremened, yezh ur gevredigezh plouezel tonket da goazhañ ha da steuziañ, dre ma ne veze ket goulennet kement a nerzh-labour en atantoù, en abeg da zonedigezh

an ardivinkoù-atantiñ, ardivinkoù a lazhe d'o zro un toullad micherioù hengounel a oa er c'hêriadennoù : karrer, gov, boureller, dibrer...

Evit en em ober ouzh an arnevezouriezh e oa ret tapout muioc'h a zeskadurezh. Hiraet e voe niver ar bloavezhioù skol, ur skol e galleg evel-just, ha bremañ e pad ar studioù, evit darn vrasañ ar re yaouank, betek ar skol-veur, evit deskiñ micherioù o c'has da c'houde etrezek ar c'hêrioù bras e-lec'h e ren ar galleg. Dilezet eo bet ar c'hêriadennoù, hag a-wechoù eo bet adprenet an tiez anezho gant tud eus ar c'hêrioù, gallegerion enta, da ober tiez-hañv peurvuiañ ganto. Ar vrezhonegerion a chom n'int nemet tud kozh a goll d'o zro o brezhoneg dre ur benveg diaoulek ez eo ar skinweler. N'eo ket diaoulekoc'h eget teod Aezopez ; n'eo diaoulek nemet dre ar yezh nemeti (war-bouez nebeut) a dremen drezi : ar galleg !

Evit skeudenniñ va c'homzoù emañ o vont da gontañ deoc'h an istorig-mañ :

E 1970, pa oan deuet da labourat e Gwazadur an Tredan e Blaen, e voe gouezet buan gant koskor an amsez¹⁸ e labourer war ar galloweg (hag ar brezhoneg). Un deiz, ur vaouez hag he devoa hec'h annez en un ti dizarempred war ar maez – intañvez e oa - a c'houlennas e vije lakaet an tredan en he zi. Hogen ret e oa plantañ daou pe dri fost evit degas al linenn betek he zi, ha ker-ruz e kouste an dra-se. Breutadennoù hir a oa bet etrezi ha paotred ar Servij kalvezel a oa karget da studiañ an afer, rak ar paourkaezh maouez ne oa ket gwall binvidik. Rouestlet e oa bet c'hoazh an traoù gant ar fed ma ne gomze ar vaouez-se nemet galloweg, tamm ger gallek ebet ganti, koulz lavarout. Setu perak e oan bet galvet da ober ar jubennour etre ar vaouez-se hag ar galvezourion. A-benn ar fin e voe kavet un diskoulm : un darn eus ar mizoù a voe paeet gant Maerdi Blaen, seul vui ma voe emell ur c'helaouenner, a embannas ur pennad kentelius en e gazetenn a lakae ar vezh war Maer ar

¹⁸ Amsez : *agence*.

gumun ha war e guzulierion, a vire ouzh ur paourkaezh intañvez digenvez ha gwenneg ebet ganti, da ober he splet eus araokaat hec'h amzer.

Un dek vloaz bennak diwezhatoc'h, em boe tro da gejañ a-nevez gant ar vaouez-se. Bez' e oa evit ur gudenn nevez a dredan, muioc'h a dredan evit tommañ he zi marteze, ne vern. Un dra iskis am sabatuas kercent avat : kollet he devoa he galloweg penn-da-benn. Komz a rae galleg mat a-walc'h bremañ, n'he devoa miret nemet pouez-mouezh tud ar vro.

Nevez zo ez eo deuet d'am gwelout ur skolaerez eus St Nazer a rae un enklask war ar galloweg. Kontet em eus dezhi an istor-se, ha kercent he deus komprenet pezh a oa c'hoarvezet gant ar vaouez-se. Bevañ a rae hec'h-unan-penn en he zi dizarempred, prenet he devoa ur skinweler evel-just, bremañ m'he devoa an tredan, ha setu perak he devoa desket ar galleg netra nemet diwar sellout hag o selaou ar skinwel bemdez.

Bez' ez eo ar galloweg a vez kensellet gant ar skouer-mañ ha gouzout a ran ez eo marteze aesoc'h tremen eus ar galloweg d'ar galleg eget tremen eus ar brezhoneg d'ar galleg, hogen a benn ar fin ez eo heñvel an disoc'h, gant un tamm muioc'h a amzer marteze. Gant binvioù kehentiñ galloudus evel ar skinwel hag ar skingomz ez intre ar galleg ur gevredigezh plouezel war he diskar, a zileze he yezh vezhekaet evel ma tileze un dilhad teuc'h pe dic'hizet. Ret e vije bet, adalek an derou, kaout kement a abadennoù brezhonek hag e galleg evit reiñ d'ar Vrezhoneg un tamm lorc'h ouzh o yezh, evit kempouezañ levezon ar galleg, ha c'hoazh e vije bet ret kaout abadennoù eus an hevelep live, gant ur brezhoneg skouer, hogen ne oa ket eus ar brezhoneg-se gant ar bras eus an dud d'an ampoent, nag arvesterion evit selaou brezhoneg uhel. Ur Stad Vrezhon dieub he dije gallet ober an dra-se, hogen ne oa ket eus ar Stad-se.

Yann MIKAEL

Prederiadennoù diwar lenn

Levr J-P Dickès

Ar c'hemmoù degouezhet en Iliz da heul Vatikan II a zo e-touez an darvoudoù istorel na c'haller ket kompren anezho dre an teulioù ofisiel hepken. Levr Jean-Pierre Dickès (*La Blessure*,

Embannadurioù Clovis¹⁹, 1998) a zo un testeni a-bouez er par-se, bet skrivet gant un danvez-beleg en deus bevet a-dost-tre an nevezentioù

¹⁹ Notenn : Editions: Clovis a zo ti-embann Breudeuriezh St Pius X bet savet gant an Aotrou'n eskob M. Lefebvre

degaset gant ar goursened. Al levr a zo diazezet war e zeizlevr eus e vloavezh studi e kloerdi bras Issy-Les-Moulineaux etre miz here 1965 ha miz Mezheven 1966.

An oberer n'eo nag ur c'hlemmicher nag un tamaller taer. En destenn e santer koulz an notañ war an tomm hag al labour adfardañ degadoù a vloavezhioù war-lerc'h. Muioc'h a c'houlennou eget a respontoù a zo e-barzh, sur, met darn vrasañ al lennerion a hiziv n'int ket moarvat evit kaout respontoù gwelloc'h... Ar goulenn pennañ, moarvat, a zo : Penaos ? Penaos ez eur tremenet e nebutoc'h eget ur bloavezh, er c'hloerdi-se hag e kement a re all, eus ren ar spered, an didrouz (*un didrouz meur evel pa ne fellfe ket d'ar baradoz kuitaat an douar*, p. 26, notenn an 17 a viz here 1965 ; er rannbennadoù II ha XVII ez eus ivez testennoù uhel o speredelezh war an didrouz) da hollzrec'h *skrign bouzarus Paol Gorneg ? (pell'zo eo peurgollet ar stourm a-enep d'an trouz*, p. 172, notenn ar 21 a viz mae 1966).

Ma ne weler ket mat ar pennkaoz kuzh d'an droukskog-se, eo heweloc'h ar re a zegas an droukskog : "*Er c'hentañ bloavezh prederouriezh e oa ur strollad tud eus Morsang-sur-Orge, a bep oad hag a bep stad ; an holl anezho n'o doa biskoazh gallet ober studioù, evit un abeg pe unan all. Mennet start e oant koulskoude da vont da veleg* (p. 74). *Ar bras anezho a oa micherourion, sindikalisted (...) pa raemp anv anezho e lavaremp atav : Morsang a lavar, Morsang a ra (...) Ur gwir Stad e-barzh ar Stad e oa eus Morsang. Ur bihanniver unanet-mat e-giz-se a zo efedus-dreist en un hollad tud lezober. Er CGT o doa desket mat-tre tunembregerezh²⁰ an emvodoù (...)* *O hunvre meur a oa mont da veleg-micherour, ar raktres ganet e 1944 ha kendaonet gant Pius XII ha Yann XXIII (...) "* (notenn : ar beleion-micherourion a voe aotreet en-dro gant Vatikan II).

Dre hanterouriezh skipailhoù e c'halle *Morsang* (levezonin) labourat war ar c'hloerdi a-bezh : "*eizh a dud a oa em skipailh (...) sañset e oa emvodoù-skipailh evit kenemsklerijennañ an eil egile (...)* *En emvod kentañ ne voe klevet koulz lavaret nemet kunujennoù : goulloin a raemp hor sac'h (...) En emvod war-lerc'h e oa un heuliad goulennou e-giz-mañ : -Petra a soñjit eus ar skipailh ? Netra betek-henn. -Petra a*

c'hortozit eus ar skipailh? Netra betek-henn. - Petra en deus degaset ar skipailh deoc'h ? Netra betek-henn. (...) An traoù n'oant ket mat e-giz-se; ret e voe neuze d'ar renerion dibab evidomp krafoù da vreutaat e-pad an emvodoù : Petra a soñjit eus ar veleion tomm ouzh ar varksouriezh ? Petra a soñjit eus beleion a gousk gant ur vaouez ? (...) Da be vat breutaat hag advreutaat an holl goulennou-se bet respontet pell 'zo dezho gant an Iliz ? (...). A-us da zizurzh ar breutadegoù en emvodoù e oa urzh-vat reizhad ar renablerion hag an emvodoù-renablerion. Seurt reizhad a lakae hewel diouzhtu neb a eztaolfe mennozhioù er-maez eus ar c'henvoz²¹, hag a veze neuze lakaet an hu warnañ (...). Yann a oa dous-tre ha deol-tre. Anezhañ un emzivad desavet gant ur beleg kozh, e c'halvedigezh-ayaouank a oa evitañ ar priziusañ tra en doa en e gerz. A-viskoazh en doa nac'het kemer perzh er strollig kuzh a glaske enebin ouzh an anarkiezh oc'h em ziorren er c'hloerdi, peogwir n'en doa c'hoant ebet da vezañ spisverket. Re Vorsang avat a arnode anezhañ diehan en e skipailh. Un deiz e tarzhas trumm e imor, o tiskleriañ krakha-krenn n'oa ar goursened nemet un touell a zistrujfe an Iliz eus an diabarzh. An deiz war-lerc'h e ouie ar c'hloerdi-prederouriezh a-bezh a-zivout an darvoud, hag echu e oa an traoù gantañ evit mat. Dantadennouigoù a reseve avemdez eus e skipailh, ha ne voe morse anvet da veleg" (rannbennad X).

E sigur ar goursened e-unan : "*Fiziañs-bras ha doujañs-bras a vagemp holl ouzh ar goursened o c'hoarvezout, evel-just, er penn-kentañ. Ar fiziañs-se a voe krignet tizh-ha-tizh avat, abalamour d'ur ger : "spered". Spered ar goursened. A-raok zoken anavezout munodoù testennoù ofisiel ar goursened, an araokerion a lavare dija e oa spered ar goursened a gonte, hag a restae ingal ar frazenn : "Al lizherenn a laz, ar spered a ro buhez ..." Ar goursened ne oa nemet ul lankad, da vezañ kendalc'het (...). Den ebet ne grede em harpañ war ar goursened end-eeun, gant an aon rak reiñ lañs d'an damvrezel etre difennerion al "lizherenn" ha difennerion ar "spered". Dre ret e oa un doare mat hag unan fall da intent ar goursened (...). An hanter-deñvalijenn a rae d'an dud kaout aon un tamm rak ar goursened (...). Den ebet ne ouie ervat petra a zeufe er-maez eus ar gaoter-sorserez-se" (pp. 78-79).*

²⁰. Tunembregerezh : *manipulation*, pe : goulevierezh.

²¹ Kennoz : *consensus*.

Hag an disklæarded n'eo ket pell da genderc'hañ an iriennerezh : *Ur sturjemenn eus ar Gador Santel a oa war an doare da gelenn al lidoù d'ar gloareged. Ar Pab en doa roet e asant dezhañ, ha gourc'hemennet embann anezhañ. Morse ne voe embannet e Bro-C'hall avat (nemet dre zegouezh, er gelaouenn "Itinéraires", niverenn mae 1966), "peogwir ne felle ket d' an eskibion e vefe embannet", hervez a zisplege ar gelaouenn La Croix. Hag e-devoud en em lakae an eskibion c'hall a-enep d'ar Gador Santel. (p. 105) An tad Benistant a anaveze an destenn-se... peogwir em boa he diskouezet dezhañ. Kemer a rae e urzhioù eus krec'h (= an eskibion) ha mat pell 'zo, kredapl. Sur eo atav e labouras start evit ober ar c'hontrol penn-da-benn eus ar pezh a c'houlenne ar sturjemenn²². An hentenn evit degas ur c'hemm a oa dalc'hmat an hevelep hini. Da gentañ ez adlavared hag e pouezed war ur reolenn gozh bennak. Da eil e lezed lod da derriñ ar reolenn ingal, a-wel-mat d'an holl. An torr-reolenn a droe neuze da reolenn nevez. Hag ar c'haezh reolenn gozh, aotreet nebeutoc'h-nebeut, a echue difennet evit mat. Evel-se e voe evit argasidigezh al latin, ar c'han gregorian, ar soutanenn, hag evit ar gomunion en dorn, h.a. (p. 109).*

Trouz n'eo ken ar galleg en Iliz da zivskouarn ar vrezhonegerion, eme Baol Kalvez. Da zivskouarn lod gallegerion ivez : *Ar Bater, an Ave ... pedennoù bet adlavaret miliardoù a wechoù. Perak an diaoul kemm anezho ? Ha neuze, al lavaret "te" da Zoue (evit plijout d'ar brotestanted, a-hervez), hag ar c'h-"Que ton règne vienne", diheson-spontus, ar pain de ce jour e-lec'h ar bara pemdeziek, ar c'h-"que nous pardonnons aussi" (perak aussi ?), an "ne nous soumet pas à la tentation" (hervez ar galvinourion eo Doue eo a dempt an dud ha neket an diaoul), an "de même nature" e-lec'h kensolvez er C'hredo (...). D'ar 29 a viz Kerzu e voe gourbannet ez-ofisiel ar Bater nevez gant eskoptioù Bro-C'hall, hep ma vefe degemeret tamm ebet ar Bater-se gant ar brotestanted pe ar reizhkredennerion. (...). Kement-se a c'hoarveze dic'houzvez penn-da-benn d'al laiked, d'ur mare ma komzed diehan a reiñ muioc'h a blas d'al laiked (...). Pa voe ur c'houlennadeg sinet gant tud brudet evel Mauriac, Massis, Thibon c'hwec'h miz goude, o klemm diwar-benn ar fazioù troidigezh, e oa kalz re ziwezhat evel-just (...). Ar c'h-Kyrie troet*

fall, gant ur verb hep renadenn (...). Kement a lañs a oa gant ar gizioù nevez, ken ne grede mui den ebet ober anv a latin. Re Vorsang a oa skuizh gant "klemmichadennoù al latinegourion"... Ne voe kredet goulenn nemet aluzen un nebeut gerioù gresianeg ... Gresianeg eo ar ger Kyrie (...). An tad Bihan, un arbennigour er bed a bezh war ar c'han gregorian, a voe ret dezhañ paouez a genteliañ ha kuitaat ar c'hloerdi didrouz hag a-greiz-holl (pp. 111-120). Ar pep gwashañ a voe troidigezh c'hallek ar c'homplidoù (...). Komzoù diwezhañ hor Salver war ar Groaz a oa lakaet war ur vals tri amzer (...). Bob e-unan, na guzhe ket e vennozhioù araogour, a gave e oa euzhus (...). E-pad an dilennadegoù-prezidant-Bro-C'hall e kavas gwelloc'h renerion Sant-Sulpis lemel ar c'homplidoù ha mat pell 'zo. E-giz-se e kemeras ar breutadegoù politikel lec'h ar c'homplidoù etre an 22 a viz du hag an 17 a viz Kerzu (pp.149-150).

An aotrou Doue ne reer ket goap digastiz anezhañ, ha frouezhioù fall ar mezellerezh-se ne voent ket diwezhat da zont : *An dud en em lakaas da vutunat er c'hambreier (...). Ar radioioù, difennet a-raok, a oa bremañ e pep lec'h (...) laeroñsioù (...) bremañ e oa lod o truchañ e-pad an arnodennoù, a-wel d'an holl mui-pe-vui, ad majorem Dei gloriam (pp.152-154). Ha d'ar 15 a viz Meurzh 1966 e voe taol-stad re Vorsang : fellout a rae dezho adsevel penn-da-benn ar roll-amzer (...) lakaat an orezon war-lerc'h kreisteiz evit lezel an dud da sevel diwezhat, an oferenn a drofe da ziret (...) an holl skipailhoù a oa a-enep d'ar c'hemm er penn-kentañ, met breutaet e voe pell-pell war ar frankiz, war atebegzh pep hini, an oferenn az eer dezhi ez-dieub a dalvez gwelloc'h eget an oferenn ret, ha me 'oar me. Setu, berr-ha-berr, ar pezh a voe kinniget ha mouezhiet gant an holl nemedon. (...) E-giz-se ez eas da get da viken reol-vuhez tric'hantvloaziek ar c'hloerdi. Ar renerion o doa pleget hep kompren e oant o plegañ, moarvat. Hini anezho n'en doa gwelet penaos a-ziwar-bremañ ne vefe reol-vuhez ebet ken. Gwir eo e oa dalc'het evezh al lod brasañ ac'hanomp gant lidoù ar Sizhun Santel d'an ampoent, ha tamm ebet gant aferioù rollad-amzer. Re Vorsang, stad-vras enno gant o zrec'h nevez, a gasas ul lizher d'ar c'hardinal Veillot, dic'houzvez da renerion Sant-Sulpis. (...). Goulenn a raent ouzh an Iliz teurel kuit restachoù an amzer dremenet, hag emezeliñ end-eeun er stourm sindikal a-enep d'ar*

²² Sturjemenn : instruction, directive,

gevalaouriezh, bountañ er-maez an holl hengounelourion (...). Ar wech-mañ e oa paket renerion ar c'hloerdi, rak al lizher-se a ziskoueze o atebegezh personel en afer - ha chalet e oant kalz muioc'h gant an dra-se eget gant steuzidigezh ar c'homplidoù. War-lerc'h taol-stad Morsang e voe taol-gwad renerion Sant-Sulpis neuze (...). Eus ar 57 a gloareged eilvet bloavezh studi o doa moarvat goulennet ar c'hern, 27 a voe nac'het dezho. En o zouez kazimant holl strollad Morsang, met ivez an holl hengounelourion, evit kempouezañ (...). Renerion Sant-Sulpis o doa graet o dibab, dirak an Aotrou Doue ha dirak an dud. (pp.178-180).

Er rannbennad XX e tigor an oberer e galon deomp war unan eus an eñvorennoù poaniusañ evitañ : e etreweladenn diwezhel gant e rener speredel an Tad Olier, ma voe displeget dezhañ ne c'hallfe biken mont da veleg anez dilezel e

vennozhioù politikel, re dost d'an Action Française. Komzoù an Tad Olier a starde va c'halon en un durkez (...) morse n'eo bet pareet ma gloaz abaoe (...) Didamall an Action Française gant Pius XII a oa chomet lizherenn varv amañ e Issy-Les-Moulineaux (...) Iliz Bro-C'hall a gempenne he zi ez-politikel (pp. 192-193). Ha memes mod e oa kont, war a glevemp, er c'hloerdioù all... Brasjedañ a ra : Kantadoù, miliadoù marteze a c'halvidigezhioù a zo bet kollet e-giz-se (p.201). War-lerc'h un taol-esa diwezhañ ha berrbad gant an abad Lefebvre, e tilezas ar skrivagner da vat hent ar velegiezh, evit adkregiñ gant e studioù war ar medisineriezh. Ha ma c'heller barn diwar ar foto e penn-kentañ al levr, en devoe d'an nebeutañ ar frealz da gavout ur wreg koant.

Ewan Delanoy

Eus Kefa, da Betrus, da Vaen

En ur selaou an oferenn d'ar Sul 8 a viz Genver, e voe sachet va evezh gant un arroudenn tennet eus Aviel St Yann, a oa diouzh lennadennoù ar sulvezh-se : “O vezañ sellet outañ (Simon) e lavaras Jezuz : Te eo Simon, mab da Yann ; te a vo **Kefa** da anv, da lavarout eo : **Maen**” (Yann 1, 42).

N'eus nemet St Yann a veneg an anv-se : « **Kefa** », hag a zo ur ger arameek a dalvez “roc'h, karreg” kentoc'h eget “maen” e gwirionez ; e lec'hioù all en Aviel e vez kevyezhet ar ger **Kefa**, evel ma weler en Aviel St Mazhev 16, 18, gant ar werzad anavezet-kenañ : “Ha me a lavar dit (Simon) : Te eo **Maen**, ha war ar **maen-se** e savin va Iliz” (troidigezh Maodez Glanndour). Mil anavezet eo ar werzad-se, hogen ar gevyezherion n'int ket holl a-du etrezo evit kevyezhañ ar gerioù **Maen** ha **maen** en un doare heñvel. Nemet e brezhoneg hon eus : (doare-skrivañ orin)

- Ar Gonideg (1827) : Ha mé a lavar d'id, pénaoz oud Per, ha war ar méan-zé é savinn va iliz

- John Jenkins (1851) : Ha me a lavar d'id ive, penaos oud Per, ha war ar mean-ma e savin va ilis;

- Alfred-Llewelyn Jenkins (1886) (mab John Jenkins) : Ha me a lavar d'id ive, penaos ez oud Per (*mean*) ha var ar roc'h-man e savin va Iliz,

- Ar C'hoad (1883) : Ha me a lavar d'id penaos

out Mean, ha var ar roc'h-ma e savin va iliz,

- Pierre Guichou (2002) : Ha me a lavar dit: Te eo a zo Roc'h! Ha war ar Roc'h-ze e savin va Iliz!

- Koad 21 (2011) : Ha me a lavar dit ivez penaos ez out Pêr, ha war ar roc'h-mañ e savin va Iliz,

Gant an holl stummoù-se ne gaver ket bepred ar c'hoari-gerioù²³ argelek a gaver gant ar stumm gallek : “Tu es **Pierre** et sur cette **Pierre** je bâtirais mon Eglise²⁴”. Ne vez miret an argeladurezh²⁵ nemet gant ar C'hoad, ha gant Pierre Guichou.

Gwelomp bremañ er yezhoù all, daoust hag heñvel ez eo ? En alamaneg, da skouer, n'eus ket tu d'ober ar c'hoari-gerioù : “Du bist **Petrus**, und auf diesen **Felsen** will ich bauen meine Gemeinde” (Bibl Luther), **Petrus** ne glot ket gant **Felsen** (roc'h, karreg), E saozneg ez eo heñvel : “You are **Peter**, and on this rock I will build my church” ; **Peter** ne glot ket gant **rock** ; heñvel en izelvroeg e-lec'h hon eus **Peter** ha **rots**...

²³ Gant Claude Tresmontant en e droidigezh notennet eus Aviel St Yann, O.E.I.L. Paris, 1984, e vez notet, p. 66 : Mais on peut se demander si dans Matthieu 16, 18 : « Toi tu es Pierre et sur cette pierre je bâtirai mon Eglise », nous n'avons pas affaire à un jeu de mots ». Eben en hébreu signifie la pierre et je bâtirai se dit : *ebeneh*.

²⁴ Hogos heñvel eo ouzh an italianeg : Tu sei Pietro, e su questa pietra costruirò la mia chiesa, (La parola è vita)

²⁵ Argeladurezh : la symbolique,

Al latin o vezañ bet yezh an Iliz hag e-pad pell yezh ar greadoù kefridiel en Europa, ez eo bet levezonet kalz gantañ troidigezhioù ar Bibl, ha setu perak moarvat ez eo bet kemeret *Petrus* da batrom evit an anvioù-tud ha neket *Kefa* ; hogen azasaet eo bet *Petrus* e meur a yezh ha neket troet. Hag ez eo evel-se hon eus bet *Peter* e saozneg, alamaneg, izelvroeg hag er yezhoù skandinavek. Un tammig disheñvel eo bet gant ar yezhoù latinek peogwir e oant deveret diouzh al latin : *Pierre* e galleg, *Pietro* en italianeg, *Pedro* e spagnoleg...

Koulskoude e choman kendrec'het e felle da Jezuz amañ skeiñ ar speredoù, hervez e gelennadurezh voas dre barabolennoù : diskouez deomp e vo postek e iliz dre ma vo diazezet war an den-roc'h-se en deus lezanvet a-ratozh *Kefa* (roc'h, karreg).

Gant troidigezh latin sant Yerom, kevyezher ar Vulgata : “*Tu es Petrus et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam*”, *Petrus* (tro-envel *petra*) ha *petram* (tro-damall *petra*) ez eo sklaer ar c'hoari-gerioù, hogen *petra*, bet amprestet gant al latin digant ar gresianeg ne dalveze ket *maen*, en amzer-se, *roc'h* ne lavaran ket, rak *maen* a zo *lapis* e latin ; met rasket eo bet ar ger *lapis* gant ar ger *petra* el latin pobl, ha deuet da vezañ *pietra* en italianeg ha *pierre* e galleg...

A-benn ar fin, Maodez Glanndour, oc'h implij *Maen* ha *maen*, n'eo ket ken fall-se e droidigezh, ket muioc'h eget hini Pierre Guichou pa implij *Roc'h* ha *roc'h* evit bezañ tostoc'h ouzh ster orin ar ger. Neuze, c'hwi a lavaro : Ya ! Met biskoazh n'eo bet roet *Maen* da anv-badez.

Ya, gwir eo evit ar c'hantvedoù diwezhañ, hogen evit ar c'hantvedoù kentañ m'en em stalie ar Vrezhoned en Arvorig, ne vefen ket ken diogel-se. E Kartular Rödon, etre 862 ha 1103, e vez kavet 21 gwech an anv *Maen* hag ouzhpenn ur stumm bihanaat *Maenhic*, pa ne vez kavet *Petrus* nemet 9 gwech, evit envel beleion, menec'h, donezonerion, testoù... Ret eo anzav memestra e vez arveret ar ger *maen* (o talvezout *bras*, *kreñv*) evel rakger da stummañ anvioù-tud a vez kavet stank e Kartular Rödon : *Maenvili*, *Maencant*, *Maencar*, *Maencomin*, *Maencowal*, *Maenki*, *Maenfinit*, *Maenhoiarn*, *Maenwallon*, *Maenwethen*, *Maenwobri*, *Maenworet*... koulskoude ez on kendrec'het e oa arveret *Maen* nemetañ evit kevyezhañ *Petrus* e brezhoneg an amzer-se.

Ar prantad-se ma veze roet *Maen* da anv-badez a c'hellfe klotañ gant prantad an Iliz keltiek, ma veze heuliet gant ar venec'h ur reolenn geltiek. Unan eus an divizoù darvennet²⁶ gant an Impalaer Loeiz-Kuñv evit reiñ aotre da St Konwoïon da ziazezañ e vanati e Rödon, a voe ma tilezfe ar reolenn geltiek evit kemer reolenn St Benead²⁷. Da c'houde an asant-se hag a lakae strishoc'h ar venec'h vrezhon dindan aotrouniezh Roma, e c'hellfe ma vije bet dilezet ar c'hiz da reiñ an anv *Maen* ha degemeret *Petrus* > *Pedr* > *Pezr* > *Pêr*, a hañvale bezañ “*sivilizetoc'h*”.

Tiernvael

²⁶ Darvennet : *exigé*.

²⁷ Lenn *Le Pays de Redon et le destin celtique de la Bretagne*, Erlannig, Joseph Floc'h imprimeur-éditeur, Mayenne 1980,

Kenavo, breur karet er C'hrist

Diwar un angwazhiad²⁸ moarvat ez eo aet trumm da Anaon hor mignon Visant a Goattarel d'ar Merc'her 25 a viz Genver, war ribl an hent a bevar e Gwengamp. Tad a familh tri a vugale, an henañ er skolaj c'hoazh, ne oa nemet bloaz hag hanter-kant. Gant e wreg Gwenola, e dri vab yaouankik c'hoazh, e dad hag e vamm, gant izili e diegezh eus ar Merzher (Poullbroc'h), gant e vignoned, pergen e vignoned gristen vrezhonegerien eus an Emsav e oa bet lidet e obidoù ha kanet gant kalz a from, peder mouezhiet, Kantik ar Baradoz, e-pad an Oferenn-se, e latin.

²⁸ Angwazhiad : *infarctus*.

Ganet e oa bet d'ar 4 a viz Eost 1960 e Kemper en un tiegezh noblañsoù a gozh. E vamm, ur Gervarkerez nizez vihan da aozer ar “*Barzhaz Breizh*” a oa troet mat he spered ouzh danvez Breizh. Abred en e vugaleaj e tommas d'e dro Visant ouzh ar Vro, ha pergen ouzh ar yezh. Dilojañ kalz a reas, hervez redvicher e dad, betek e Bro-Bariz.

A-raok d'e dud distreiñ da Vreizh war o leve e Kleder e oa deuet a-benn Visant da zistreiñ ha da chom en o zi ha neuze e teskas ar yezh er c'hentelioù-noz ha diwar gaozeal gant e amezeien, a oa ar braz anezho brezhonegerien c'hoazh d'ar poent-hont, bloavezhioù Mitterand.

E 1984 eo em boa graet neuze anaoudegezh gantañ. Edo o paouez distreiñ diouzh Afrika e-lec'h en doa graet e goñje o kelenn en ur skolaj, ha me a oa oc'h ober va c'hoñje evel arbennour a goustiañs e burevioù-kreiz Diwan e Treglonou. Aozet em boa ur staj-bageal en anv kreizenn "Oaled Diwan", ha Visant en doa lakaet e anv. Diouzhtu e skoulmjomp darempredoù don a vignoniezh : kristen e oa chomet, nevez-vrezhoneger evel don, bet ganet e Kemper evel don, ha gwrizioù e familh, tudjentil a Vreizh gwriziennet don en hon istor, evel don... ha ne oa nemet bloaz etrezomp.

E ti Alcatel Lannuon e kavas ul labour evel ijinour, war-dro al linennoù-pellgomz dindan vor da skouer, ha war-un-dro e kemere perzh evel c'hoarier e Strollad C'hoariva Plougin. Daoust pegen tavedek e oa, lentik zoken, e kemme an den war al leurenn, ur souezh e oa. C'hoarvezout a reas gantañ c'hoari ar roll pennañ en unan eus pezhioù-c'hoari Strollad Plougin, "*Puñs ar Sent*", bet skrivet gant ar skrivagner iwerzhonat Synge.

E 1993, ha me o klask va hent ur wech c'hoazh, dilabour dido ha dibourvez, e voen degemeret

gantañ en e ranni straed M. Donnart e Brest. Er mareoù-se en doa kemeret perzh e devezhioù-studi "*Kristenion Breizh*" ha graet meur a veaj da Iwerzhon ha da Gernev-Veur. D'an hañv 1993 da skouer, a-gevret gant hor mignon Bernez Kerdraon, e rejomp ur veaj da Vro-Skos, a zo danevellet e niverenn 283 Imbourc'h. Kelenn a rae brezhoneg en Oaled Sant Erwan, kreizenn Emglev An Tiegezhioù e Brest.

E 1995 e-pad eil tennad an Dro Vreizh adsavet gant Kastellpaoliz e rejomp anaoudegezh hon daou gant hon danvez priedoù.

E 1996 e timezas ha neuze en em ouestlas penna-benn d'e diegezh. Evel ma c'hoarvez gant meur a hini ha daoust ma klaskas kas e vugale da Ziwan ha da vrezhonegañ ganto, e verkas e briedelezh un troc'h en e oberiantiz vrezhon. Dilojañ a reas alies hag e rankas talañ, evel maz eo lod pep hini er vuhez-mañ, ouzh reuzioù a bep seurt, muioc'h eget e lod, a gredan.

Ra deurvezo Doue e gemer en e gerc'henn ! Ra bedimp eta evit repoz e ene hag evit e familh vihan he deus kollet he zad.

T. Gwilhmod

Teneridigezh Doue

Ma breudeur ha ma c'hoarezed Kristen,

Ur mignon din ha na zeue ket gwall alies d'an iliz a felle dezhañ koulskoude dont bep bloaz da oferenn Noz an Nedeleg. N'emañ ket e-unan evel-se! Daoust hag-eñ e oa dre hiraezh d'e vugaleaj pe evit ober evel ar re all ? Un deiz e ris fraezh ar goulenn outañ : "Nedeleg zo evidon ar gouel pouezusañ," emezañ. Klask a ris diskouez dezhañ e oa gouel Pask pouezusoc'h c'hoazh evit ar Gristenion evit meur a abeg, hag e oa gant pep Sul ivez ul liv Pask peogwir e lidomp adsav hon Salver a-douez ar re varv. "Marteze," emezañ, "met hep Nedeleg ne vije ket bet Pask ! Nedeleg zo evel un digoradur". Plijet on bet gant ar ger-se: un digoridigezh; ur bed nevez o tigeriñ.

Gouel Nedeleg, gwir eo, a zo bremañ gwall displeberet gant ar c'henwerzh a vez graet en dro dezhañ, an dispignoù bras, re vras pa soñjer e reuzeudigezh ar broioù paour...

Met evidomp-ni Kristenien e lidomp donedigezh Doue er bed, o kejañ gant an denelezh war an douar-mañ. Doue a zo deuet da vezañ den e

Jezuz Krist. Ar Gomz, ar Verb, a zo deuet da gemer korf, da vezañ den korf hag ene.

Nedeleg a zo eta ur gouel evit gwelout, ur gouel evit krediñ, hag ur gouel evit bevañ.

1 - Nedeleg, ur gouel evit gwelout.

Evel pep ganedigezh en un tiegezh, donedigezh ar C'hrist a leugn hon c'halonoù gant ur seurt teneridigezh.

Ar bugel douevel-se eo hon hini, evel ma sant pep tad, pep mamm, pep breur, pep c'hoar un dra bennak eus al levenez santet pa vez ganet ur bugel nevez en ur familh. "Ur bugel zo bet ganet dimp, ur mab zo bet roet dimp," a lavar Izaiaz en ur gemenn evel ur profed donedigezh ar Mesiaz, Joa evit Israel hag holl familh Mab-den. Pep hini a sant eo e afer dezhañ ivez ganedigezh ar bugelig-se e Bethlehem, ur c'hanedigezh a zihun ennañ un hiraezh don a c'hlanded, a wirionez a beoc'h, a zinammed, a garantez, da lavarout eo eus kement tra a zo un adskeud eus Doue en ur galon vugel.

Ar c'hemenn d'ar bastored e noz o beilhadeg a echu gant ur bedadenn. Ar c'heloù mat a vount warno evit ma'z aint da welout pegen gwir eo ar

Sin a zo roet dezho. "Kavout a refet ur bugel nevez-c'hanet mailhuret hag astennet en ul laouer." Nedeleg en em ziskouez eta d'an daoulagad. Doue en em ziskouez dindan Sin ar gwander hag an izelded. Sant Yann a skriv : "Doue, den ebet n'en deus morse e welet, ar Mab nemetañ a zo en askre an Tad, en deus e ziskuliet dimp".

Evel ar vesaerion, e teuomp ni ivez da zegemer ar Sin gwelus eus teneridigezh Doue.

2 - Nedeleg, ur gouel evit krediñ.

Un diskuliadur divac'hus eo Nedeleg. Lidañ a reomp ganedigezh denel ar Mab, "digoridigezh Doue", ma c'heller lavarout, e-touez an dud. E Jezuz-Krist Doue en em ra Emmanouel, "*Doue ganimp*".

Pa soñjomp e Doue ez ijinomp marteze emañ pell-tre, a-us dimp, e krec'h, en Neñvoù a ijinomp. Reiñ a reomp un dremm dezhañ gant tresoù liesseurt, hervez darvoudoù hon buhez pe hon froudennoù. Dremmoù distummet a laka da ziwan kentoc'h an aon, ar spont hag an diarbenn eget ar garantez hag ar fiziañs.

Met Nedeleg a ziskouez pegen faos eo an distresadurioù-se. Ar Mab a zo poltred rik e Dad ! Nedeleg zo dremm an Aotrou Doue o vouse'hoarzhin ouzhimp hag ouzh hor pediñ dindan tresoù ar Bugel.

Er feiz ez anavezomp ar Mab degaset dimp gant Doue. Sant Yann a skriv : "Doue en deus kement karet ar bed m'en deus roet e Vab nemetañ !" Nedeleg a ziskuilh dimp ez omp karet. Doue, hon Doue, Doue hon Salver, n'hon eus ket ezhomm d'E ijinañ ; met bez' hon eus d'e zegemer evel m'en em ziskouez dimp. Ne sell ket ouzhimp "eus an uhel"; en em ober a ra hor c'heneil war hent ar vuhez, hor breur.

3 - Nedeleg, ur gouel da vevañ.

Donedigezh ur bugel a gemm kalz a draoù en un tiegezh. Ar bugel nevez a gas war e lerc'h, gwir eo, soursioù danvezel ha prederioù nevez. Met degas a ra ivez levenez e vezañs hag an talvoudoù a zo reoù ar vugaleaj : e drummed, e

wirionez, e denerded, e zegemer eus an deneridigezh a roer dezhañ. En ur sell bugel ne weler ket an traoù hag an dud en hevelep doare.

Bugel Bethlehem eo ar prof kaer-meurbet roet dimp gant Doue. Keloù a vuhez eo, a esperañs, a garantez, a beoc'h. Talvoudoù ez int da vevañ evit ur bed nevez. Spered Nedeleg ne dle ket bezañ evel ul luc'hedenn o tremen, evel un arsav berr evit un devezh gouel, ha pep tra o tont endro evel a-raok goude-se. Nedeleg a zo da vezañ bevet er vuhez pemdeziek gant jestroù a beoc'h, a eskemm, a rannadur, a vadelezh. Galvet omp, a skriv Sant Paol, "da vezañ er bed a-vremañ evel tud poellek, just, ha devot".

"Hiziv ez eus bet ganet deoc'h ur Salver e kêr David" a glevas ar vesaerion. Ar c'hemennad-se a dalvez e kemer Istor ar bed, hon Istor, ur ster nevez. Ganet zo bet ur bed nevez. Nedeleg a zo evel ur c'hammed bras evit an denelezh !

Dilammadenn Doue e kreiz an denelezh a ro dezhi he galvedigezh wirion ; Sant Yann a skriv: "An holl re o deus e zegemeret, ar re a gred en e anv, en deus roet dezho ar galloud da zont da vezañ bugale da Zoue". Galvet eo an denelezh eta d'ur c'hemmadur, d'ur cheñchamant, ha n'eo ket bevoniell, met speredel.

Dazont gwirion Mad-den a zo en adnevezadur diwanet diouzh donedigezh an Aotrou Krist er bed. Un adnevezadur a dremen dre gemmadennoù pleustrek : advevat hon Feiz er maez eus gwenodennoù arvarus ar brizhkredennoù hag ar vrizhreligion aonik ; en em adunaniñ evit karout hag achap, diouzh ar gasoni ha yender ar galon ; en em zigeriñ d'an Nesañ e-lec'h en em serriñ warnomp hon-unan ; bevañ er wirionez hag er reizhder.

Nedeleg zo ur gouel a engouestl ac'hanomp, evel m'en deus an Aotrou Doue en em engouestlet penn-da-benn ha da viken en hor c'hichen. Lezomp eta ar Sklaerder d'hon gronnañ, ar Sklaerder-se "a sklêrijenn pep den en ur zont er bed-man". Amen.

Yann Talbot

Ploubêr, oferenn Noz ar Pellgent (24-12-2011), bet skingaset war ar genroued evit Brezhoned ar bed a-bezh.

Keleier berr

Kañv : an Tad Jord Tomaz (Georges THOMAS) a zo aet da anaon d'an oad a 88 bloaz d'an 21 a viz eost 2011. Ar manac'h sistersiat-se **eus abati Melereg Breizh** e bro-Naoned (44520) a oa ur brogarour hag ur brezhoneger a youl. Kenskrivañ a rae gant Youenn Olier ha gant an Aotrou Klerg (ur

pennad a oa bet e "Barr-Heol" ma konte an Tad Jord Tomaz e gefridi a baraer er manati. E-barzh niv. 323-324 miz c'hwevrer 1997 Imbourc'h en doa embannet ur c'hantik da enoriñ ar Werc'hez vari krouet dinamm hag ur veveriadenn hir talbennet "*Ar Spered Santel ouzh hor bleniañ*". Doue d'e zegemero er Baradoz !

25 a viz Du : da geñver gouel **Santez Katell** Aleksandria, gwerc'hez ha merzherez, ma vez graet gouel ivez d'ar merc'hed dizimez tapet ganto o 25 bloaz, e vez lidet *hiviziken* bep bloaz un devezh pennlusket gant an ABU, diwar-benn **ar feulster a-enep d'ar maouezed** d'un devezh ma veze enoret gwechall ar merc'hed dizimez. Bremañ emomp en ur gevredigezh e-lec'h e ranker “kousket” da 17 vloaz, e-lec'h ma ra merc'hed micherioù paotred ha paotred micherioù merc'hed, e-lec'h ne vez ket mui graet dave da ensavadur an tiegezh evit sevel bugale, e-lec'h ez eo ar merc'hed a ziviz war boent an hilastalerezh hag ar sioc'hanerezh. N'eo ket evit keloù-se ne ranker ket kendaoniñ ar feulster a-enep ar maouezed, evel-just ! Met den ne lavar e rank ar gwaz gwareziñ e wreg. Den ne lavar e vez sevenet ar feulster-se a-enep ar merc'hed goude ma vez torret da vat an darempredoù er c'houladoù-se. An holl a lavar ez eo kevatal ar gwaz hag ar vaouez, hogen evit gwir ez int ivez kenglotus, kevatal int e-keñver ar Gwir ha n'eo ket er gwirvoud : ur gwaz ne c'hell ket dougen bugale da skouer. Gwelout a reer dre se ez eo stag an afer-se ouzh **kealiadurezh ar gender** : ar gwaz a zo lakaet da gablus dre maz eo pennhêr d'ur reizhiad “patriarkel”. Mac'hañ a ra ar maouezed, tourc'h-paotr maz eo, evel-just. Kement tra a c'heller da damall outañ a vez implijet : an taolioù, evel-just, ha reizh eo, hogen ivez ar «mezhekadurioù» hag ar feulster dre gomz ha bredoniell, kement tra a denn d'ar gwalloberoù a zisrog ar c'houladoù hag a laka ar familhoù en arvar. Arabat deoc'h dreist-holl ober anv eus ar gebened inervet, eus ar gwrac'hed tik dibasiant, eus ar c'hlemmerezed, eus ar chikanerezed, eus ar skragnerzed, eus an tabuterezed, eus ar pismigerezed, eus ar pikezed, eus ar mezhekaerezed, eus ar jahinerezed, eus an tagnouzenned ha n'int ket eus ar re zousañ gant o gwazed !

I-añ a viz Kerzu : da zeiz sant Tudwal, ar c'hentañ a viz Kerzu, e vez lidet bep bloaz « **An Devezh a-enep ar Sida** » dre holl er C'hwec'hkogn. Diwar lenn OF an deiz-se e tesker e oa 2860 den seropozitivel anavezet e 2010 er Rannbarzh « *Bretagne* ». 138 den a vefe bet kavet e 2010 diwar 173 759 dielfennadur-gwad, da lavarout eo 0,8 den evit 1000 dielfennadur. E Frañs ez eo kalz gwashoc'h 2,2 evit 1000 annezad. Un drederenn anezho a zo en tu all da 50 vloaz ha 40 dregant a zo seropozitivel abaoe 15 vloaz. Diwar studiañ ar prantad etre 2003 ha 2010 e stader ez eus bet taget 69 % a baotred ha 31% a verc'hed. 96 % eus ar merc'hed-se o defe tapet ar c'hleñved dre zarempredoù revel arallrevour hag hepken 36 % evit ar baotred, a dap ar c'hleñved kenkoulz ha diwar darempredoù revel heñvelrevour : 37% anezho. Kaougantet eo ar studiadenn-se paz 'z aer war lec'hienn *Sida info service*, a lavar e vefe pistriet ar merc'hed an aliesañ diwar “*darempredoù revel stabil*” e Frañs penn-da-benn, tra ma vefe diwar “*darempredoù distabil arallrevour*” pe “*arallrevour*” gant an darn vras eus ar baotred.

Diouzh a ouzer ne vez ket pistriet o c'humpagnun(ez)ed ken pa gemer ar seropozitived al louzeier a-enep ar Sida, a zo deuet bremañ kalz marc'hadmatoc'h, hag e c'heller chom pell-tre gant ar VIH hep m'en em ziskouezfe kleñved ar Sida. Setu perak e kaver e-touez an dud en em gav klañv gant ar Sida ouzhpenn 85 % anezho na gemerent ket louzieier betek-henn. War-dro 20 den a vez diagnostiket gant ar Sida bep bloaz e rannbarzh B4 hag e konter kement-all a varv diwar ar gleñved ivez.

Na OF, nag ar meziennoù bras all ne gomzont eus pouezusted ar fealded etre priedoù nag eus an dirwest (*abstinence*) rak anat eo ne fell ket dezho barn an dirollerezh revel (anat gant ar sifroù a zo uheloc'h, kaer e vo lavarout, ha divezel (drammerez), a zo stag ouzh ar walenn-se.

D'an eil ha d'an tri a viz Kerzu : da zeiz-ha-bloaz tremenvan ar beleg nann-touer Pêr Boursicaud bet kaset e ifern ar Sinnamari er Gwiana dre gasoni ouzh ar frankiz relijiel, hag an deiz war-lerc'h, gouel sant Frañsez-Zavier, ez eus bet lidet **Devezhioù santel an Telethon** dre holl e Breizh evel e Frañs. Nag OF nag ar meziennoù n'o deus graet meneg ez a an Telethon a-enep ar goustiañs pa gendalc'h da reiñ dekmilionoù a euroioù da lazhañ kroueelloù a vernioù da zibab un nebeut kroueelloù yac'h diouzh savboent ar yac'headouriezh (*eugénisme*). Hitler en defe kavet mat an dra-se ivez.

D'ar sadorn 21 a viz Genver e oa bet un diskeladeg vras 30.000 a dud e Pariz a-enep an diforc'hañ-bugale. Ar bloaz-mañ e oa eskibion e-touez ar vanifesterion ! Nebeut-nebeut a vrud a voe graet d'an darvoud-se a vode muioc'h a dud eget F. Hollande er Bourget. N'eo ket *politically correct* ober anv eus **ar stourm “pro-life”** a zo o kemer lañs e Frañs abaoe un nebeut bloavezhioù. Ur pennad a oa bet embannet koulskoude gant **Agence Bretagne Presse**, diwar bluenn Louis Bouveron, gant an talbenn “*De plus en plus de Bretons à la Marche pour la vie*”. Tennet e voe diouzh al lec'hienn un nebeut eurioù goude ha daoust d'ar c'hlemmoù ne voe ket lakaet en-dro en-linenn. Evelkent, d'ar Meurzh 24, e roas **Fabien Lecuyer**, anavezet evit e bennadoù laikour, e stourm evit ar gallaouegoù hag e gasoni ouzh **Emglev An Tiegezhioù**, e zilez a bennskrivagner eus an **Agence Bretagne Presse**.

D'ar sadorn 21 a viz Genver atav, a-drugarez d'ar reporter **Fabien Lecuyer** er gelaouenn YA ! (3/2/2012) ha da **Fañch Broudig** e ouzer e oa bet aozet “ur vanifestadegig” gant “15 stourmer evit ar gallaoueg” e... Kuzul Sevenadurel Breizh en Naoned a-enep **Lena Louarn** a oa o prezeg. Tamall a ra F. Lecuyer hag e vignoned ouzh an dud a nac'h lakaat ar gallaouegoù war ar memez pazenn hag ar brezhoneg da vezañ “**jakobined**”, na mui na maes. Daoust pegen anat ez eo n'eo ket heñvel galvedigezh ar brezhoneg ouzh hini ar gallaouegoù (a vez komzet, dizunvan ha peuzvarv, en tu all da harzoù

Breizh ivez... netra “brezhon” ennañ eta, war bouez gerioù keltiek ’zo bet dastumet lod anezho gant Yann Mikael en e levr) e rankfe bezañ laouen bras o welout en deus divizet ar C’huzul “ma vefe divyezhek ar **panelloù Galleg-Gallaoueg** e Breizh-uhel” ha “ma vefe kavet doareoù a c’hiz nevez abenn digeriñ **roudadoù-kelenn evit ar gallaoueg** abenn mont war-zu un **divyezhegezh gallaoueg-galleg**”. Ar gudenn bennañ eo n’anavez ket paotred arloupet ar gallaoueg ez eo ar galleg gwir yezh lennek ar gallaouegoù hag ar brezhoneg gwir yezh ar Vrezhoneg (ar gallouegoù o vezañ aspadennoù latin izel ar maezioù, ul latin bet trec’h d’ar galianeg, yezh keltiek ar c’hevandir maz eo ar brezhoneg kar-nes dezhañ). Er par se n’eus ket broadelourion vrezhon eus paotred arloupet ar gallaoueg, “*daouarnaet*”(!!! Cf pennad F. Lecuyer adarre, rener ur skol Diwan, e-barzh “YA !” 3/2/12 war bro Skos) maz int, gouleviet ‘keta, gant enebourion all ar brezhoneg evel yezh hor broad : ar FN hag an UMPS, hogen ivez GRIB ar vrezhon-debrourez Françoise Morvan, a genskriv war lec’hienn ur jakobinour, hennezh penn-kil-ha-troad, Mélenchon.

“Ebestel ar c’hoarzhin yac’h” gant Sav-Heol e oa bet embannet daou levrig “*Fentigelloù gant Ebestel ar c’hoarzhin yac’h*” : «*Etre bourd ha fars*» hag «*Etre fent ha c’hoarzh*». Diwar 135 istor bihan, 60 % eus ar fentigelloù-se, pevar-ugent, n’hon eus ket kavet fentus. Tost an hanter eus an 60 %-se a zo istorioù seks (47,5 %), ha zoken unan bennak a ra dave d’an transeksualegezh ha d’ar bedofiliezh (gant ur beleg, eveljust). 12 % a ra goap war-eeun ouzh ar briedelezh, ha kement-all a ziskouez tud mezv, digarez da farsal diwar-benn traoù sirius. Dek fentigell ne zougont ket ouzh ar relijion gatolik. Hini ebet ne gaver diwar-benn ur relijion all avat. War zigarez deskiñ brezhoneg eta e **kinnig «Sav-Heol» istorioù sañset fentus a ziskar ar relijion hag ar vuhezegezh vat**. Ar goapaerezh ouzh ar relijion gatolik, ar vezventi, ar revelezh diroll, an avoultriezh a zo diskouezet evel pennvoniou ar gevredigezh a fell da zalc’hidi brizhdispac’h 68 sevel abaoe 50 vloaz, hag e brezhoneg mar plij. Pebezh ebestel drist e gwirionez !

“Gwellaat a ran ma brezhoneg” : gant Mark Kerrain, rener Sav-Heol e oa deuet er-maez e miz

Gwengolo 2010 un embannadur kresket eus un oberenn c’hallek talvoudus bras evit an neb a glask gwellaat e vrezhoneg, o tiskouez hag o reizhañ ar fazioù stankañ en deus klevet en dro dezhañ 9 euro evit 76 p. Skrivet munud (32 bali ar Voudenn 35650 Reuz).

Pennañ skridoù Youenn Olier : Emeur e soñj sevel ul levr pe ul lec’hienn, pe c’hoazh ul “levrel” (un ‘e-book’, ul levr niverel), a vefe ennañ pennadoù a-bouez Youenn Olier. Ezhomm a vefe da **sevel ur skipailh** evit dastum an testennoù a vefe da adembann eta, ar re bouezusañ. Dont e darempred mar plij gant ar gelaouenn evit kinnig an testennoù a anavezit hag a gavit a-bouez. Ma c’hellfec’h o skannañ e vefe dispar ! Un digarez evit adlenn e bennadoù.

Ul lenner eus Montroulez a glask prenañ pe luc’heilañ “**An Divina Comedia**”, bet troet gant an **Tad Bourdellez** ha bet moulet gant Imbourc’h. Skrivañ d’ar gelaouenn.

Trugarez vras d’ar re o deus kaset o skodenn adkoumanantiñ evit 2012. D’ar re n’o deus ket graet c’hoazh e tegasomp d’o soñj ez eo 15 € hevlene (18 € er-maez ar C’hwec’hkogn). Kresket eo bet un tammig priz ar skodenn en abeg da vizoù ar Post dreist-holl, a gresk dizehan Trugarez deoc’h en a-raok !

P’emaomp o kregiñ gant ar bloaz nevez hon eus daskemmet talbenn *Kannadig Imbourc’h*, gant un erminig e-lec’h triskelloù hag arveret an arouezennoù nevez “Brito”, a zo o paouez bezañ krouet gant un arzour breizhat : Fañch an Henaff. An anv-mañ, “Brito”, a zo evit enoriñ Yann Brito, kentañ mouler Breizh, bet ganet e Piberieg, Bro-St Malo, kempredad da Johannes Gutenberg eus Mainz, Alamagn, hag a labouras dreist-holl e Brugge Flandrez. Bez’ e c’heller prenañ an arouezennoù Brito (40€) en-linenn o vont war al lec’hienn “SKRITUR”.

Mererezh :

15 € eo ar skodenn emezellañ da EAT a ro ar gwir da resev *Kannadig Imbourc’h* (18 € er-maez ar C’hwec’hkogn). Talet e vez e penn-kentañ ar bloaz (pemp kasadenn da vihanañ). Ar chekenn a zo da gas war anv **EAT** pe **Imbourc’h** da : E.A.T., c/o Yann MIKAEL 12 straed René Giraud 44130 BLAEN - Roll an niverennoù pe oberennoù n’int ket c’hoazh diviet a c’heller kaout o skrivañ pe war : <http://pagesperso-orange.fr/kannadig/> (Notit eo bet kemmet chomlec’h lec’hienn EAT-IMBOURC’H)

Skridaozerezh :

Ar pennadoù a zo da gas da : jean-mariemichel@neuf.fr, pe dre ar Post da rener Kannadig Imbourc’h : Yann MIKAEL, 12, Straed René Giraud, 44130 BLAEN. Ar pennadoù ne engouestlont nemet ar re o deus skrivet anezho. Moulet ez-prevez gant an embanner : **Emglev an Tiegezhioù** Kergreven 29800 Trelevenez. ISSN : 1144 357X